

Kad Slobodan Novak u svojemu najnovijem djelu *Protimbe* piše da su kad je došao u partizane, ostali riječ Primorac podrugljivo upotrebljavali: "...možda su stariji borci ponešto znali, ili samo zaključivali, ali oni su bili nahuškani na nas Primorce, kako su nas s mnogo prjezira zvali, i s nama nisu kontaktirali, osim da bi nas ponizili." (Str. 53.) "Porazila me silna razlika od meni poznatoga svijeta, i naravno da sam patio što sam se tako naprasno našao u stranoj, nego-stoljubivoj, zapravo neprijateljskoj sredini; gdje nas kinje nasladno i bestidno, izruguju i ponižavaju svakom mogućom zgodom, izgovarajući Primorac, kao moje osobno ime, kao zavičajnost, političku pripadnost, kao moju manu, nedostatak muškosti, junaštva, hrabrosti, časti... kao da izgovaraju najogavniju riječ." (Str. 70.) I tu je riječ Primorac upotrijebljena u užem smislu.

Kako valja upotrijebiti i razumjeti riječ Primorje/primorje. Primorac, nije jednostavno, ali od toga se ne može pobjeći kad su povijesna zbivanja nemilosrdno harala našim područjima.

Tu valja odgovoriti i na pitanje što ćemo s Kvarnerom i kvarnerskim primorjem. Kad želimo obilježiti to uže područje, a ne možemo više upotrebljavati Hrvatsko primorje, onda se samo od sebe nameće Kvarner i kvarnersko primorje. Nije to ništa pogubno, nije to strani naziv koji neopravdano potiskuje hrvatski naziv. Uostalom i Istra i Dalmacija nisu izvorno hrvatski nazivi. Riječ Kvarner prema Benešićevu Rječniku hrvatskoga književnog jezika upotrijebio je Kumičić, Gjalski, Nazor i Krleža, a pridjev kvarnerski Gjalski, Draženović, a prema RS Kumičić i Vjenceslav Novak.

Što se tiče pisanja velikim početnim slovom, Hrvatsko primorje u užem smislu treba tako pisati jer je to točno određen kraj u zemljopisnome i povijesnome smislu, a hrvatsko primorje u širem smislu malim po-

četnim slovom jer iako je to i zemljopisnome smislu točno određeno područje, nije u sadržaju naziva jer se to područje dijeli u dva koja imaju svoja posebna imena (nazive): Istra i Dalmacija. Znam da se može i drugačije razmišljati, ali kad poznajemo pravopisna pravila, a kolebamo se između velikoga i maloga slova, onda treba upotrijebiti malo. Tako smo ujedno dobili i oprjeku: Hrvatsko primorje (povijesni naziv) – hrvatsko primorje (današnji naziv).

Stjepan Babić

JE LI RIJEČ NAPROSTO SRBIZAM?

Jedna od češćih riječi posljednjih godina u medijski eksponiranih govornika: političara, novinara istaknutih u javnim glasilima, zatim običnih govornika, ali na žalost i pisaca te "načitanih ljudi", jest riječ *naprosto*, koja je zapravo srbizam i danas nije standardna riječ hrvatskoga jezika. Često slušam čita-noga i nagrađenoga hrvatskoga književnika koji u tri rečenice riječ *naprosto* izgovori od tri do pet puta, naravno, nepotrebno.

Riječ *naprosto* izgovaraju i oni koji to ne bi trebali po svojoj jezičnoj naobrazbi i vjerojatno će neki od njih, nakon objavljenoga ovoga članka, i dokazivati kako *naprosto* nije srbizam. Ali zato te riječi nema u lektoriranim tekstovima Hrvatskoga radija i televizije, što govori o njezinoj neprihvaćenosti u biranim tekstovima. Ne primjećujem je ni u nekim našim novinama: *Hrvatskome slovu*, *Fokusu*, *Vijencu* i kulturnoj rubrici *Večernjega lista*.

Mjesto srbizma *naprosto* hrvatski jezik ima više dobrih zamjena: *upravo*, *doista*, *zapravo*, *jednostavno*...

Eno primjera: To je *naprosto* izmišljanje činjenica. To je *upravo* (*doista*, *zaista*, *jednostavno*) izmišljanje činjenica.

Riječ *naprosto* standardna je u ruskome i srpskome jeziku.

Istina, riječ *naprosto* bilo kao prilog, bilo kao čestica rabila se u raznim tekstovima hrvatske pisane riječi, a pisali su je i neki književnici 19. i 20. stoljeća.

Akademijin rječnik navodi Mihovila Pavlinovića: "Nije mu bilo druge, nego da *naprosto* nagađa o sastavnih ostakline."

Julije Benešić u svojem *Rječniku hrvatskoga književnog jezika od Preporoda do Ivana Gorana Kovačića* daje primjere da su je rabili pisci u značenju *jednostavno*: *Ne velim, da ponuđene uvjete naprosto odbijam, ni da ih primam.* (A. Šenoa)

Naprosto pretvori se u kladu. (S. Kolar)

U istome rječniku Benešić za prilog *prosto* daje tri značenja kod hrvatskih pisaca:

1. slobodno: *Prostom zrakom ptice lete.* (D. Demeter), 2. oprošteno: *Ako ste me uvrijedili čim, bilo vam prosto.* (A. Šenoa), 3. *naprosto*: *A ne može prosto da se makne.* (K. Š. Gjalski).

Uz to, navode je i neki leksikografi i drugi stručni ljudi pisane hrvatske riječi.

Riječ *naprosto* nastala je od riječi *prosto* a do sada se rabila kao dijalektalna, regionalna, knjiška ili stilski obilježena riječ i kao takva i dalje može ostati. Nije bila u široj uporabi jer je bila u sjeni riječi *prosto* koja je jasnija, kraća i jednostavnija, a mnogi su ih držali istoznačnicama.

Budući da su riječ *naprosto* rabili hrvatski pisci 19. i 20. stoljeća, ne možemo poricati njezinu uporabu jer je to bio jezik toga vremena, ali ne znači da ga danas možemo određivati istim mjerilima kao suvremeni. Riječ *naprosto* je rusizam koja je prvo prešla u srpski jezik, a onda pod srpskim utjecajem ušla i u hrvatski. Međutim, ako su je i nekada u određenome razdoblju i rabili neki pisci, to ne mora biti odlučujuća odrednica, čak ni presudna. Ono što se nekada smatralo hrvatizmom, danas je srbizam, npr.: *otačbina* i

otačbenik (pisane korienskim pravopisom) bile su jedine u hrvatskih književnika 19. st., a danas ih smatramo srbizmima.

O njoj ne pišu prvi važniji hrvatski jezični savjetodavci Ivan Broz, Vatroslav Rožić ni Nikola Andrić, ali je nalazimo u *Akademijinu rječniku*, dio (knjiga) VII., Zagreb, 1911. – 1916., obradio Tomo Maretić: "naprosto isto što i prosto". Također je s istim značenjem navodi Maretić u svome *Hrvatskome ili srpskome jezičnome savjetniku*, Zagreb, 1924. Naravno, Maretića kao vukovca i zagovarača hrvatskoga ili srpskoga jezika nije ni mogla zanimati razlika, a on i tako obje riječi drži istoznačnicama.

Riječ *naprosto* sastoji se od predmetka *na-* i riječi *prosto*. Riječ *prosto* je staroslavenska, odnosno praslavenska riječ i nalazi se u svima slavenskim jezicima. U hrvatskome se jeziku ona danas rabi za značenju nepristojno, bezobrazno ili vulgarno (*govoriš prosto, proste riječi*) dok je u drugome značenju u književnome jeziku zamjenjujemo s riječi *jednostavno*, npr.: *prosta rečenica > jednostavna rečenica, prost kao pasulj > jednostavan kao grah...*

U zabranjenome ili bolje rečeno neobjavljenome *Hrvatskome pravopisu* Cibra–Guberina–Krstić (1941.), u rječničkome dijelu nalazi se riječ *naprosto*, vjerojatno uvrštena po načelu (ne)rastavljenosti pisanja.

Riječ *naprosto* nalazimo u *Jezičnome savjetniku s gramatikom* (1971.) koji je uređio Slavko Pavešić: "*naprosto* (rus.) bolje je: *jednostavno*." Za riječ *prost* čitamo da se u hrvatskome jeziku uzima u značenju: *običan, jednostavan, neuglađen, grub*, a došla je u 19. st. iz ruskog ili crkvenoslavenskoga jezika.

Ponajbolje dva razlikovna rječnika srpskoga i hrvatskoga jezika Petra Guberine i Krune Krstića iz 1940. i Vladimira Brodnjaka iz 1991. nemaju riječ – natuknicu *naprosto*, ali imaju *prostosrdačan* (hrv. *iskren, pro-*

stodušan), *prostota* (hrv. *neprirođnost*) te u Brodnjaka prilog *prosto* u značenju *jednostavno*, ali i u značenju *slobodno* i *oprosteno* (*prosto mu bilo*). U *Etimološki rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* Petar Skok ne nudi riječ *naprosto* kao posebnu natuknicu, ali ima dva stupca o riječi *prost* pa se tu govori i o riječi *naprosto*.

I za Skoka su riječi (prilozi) *prosto* = *jednostavno* = *naprosto* istoznačnice.

Rječnik hrvatskoga jezika Vladimira Anića, treće izdanje iz 1998., opisuje riječ *naprosto* kao prilog i česticu u značenju *jednostavno* (*jednostavno rečeno*), a istoimeni rječnik urednika Jure Šonje navodi prilog *naprosto* i strijelicom upućuje na riječ *jednostavno*. *Hrvatski jezični savjetnik* skupine autora iz 1999. navodi prilog *naprosto* kao razgovornu riječ i upućuje na *jednostavno* kao zamjenu.

Pretposljednji jezični savjetnik, od 53, koliko ih je objavljeno u Hrvatskoj, uključujući i devet razlikovnih rječnika koji su zapravo jezični savjetnici, *Hrvatski jezični priručnik* (2001.), Marijana Krmptića navodi prilog *naprosto* (rus.) i upućuje na riječi 1. jednostavno. 2. upravo.

Potpuno je jasna i određena naspram riječi *naprosto* i Sanda Ham u članku *Prosto, naprosto – jednostavno* koji je objavljen u *Glasi Slavonije*, 31. svibnja 1999. U njemu među ostalim piše: "To je naprosto tako – kada se želi naglašeno reći da je nešto bar onakvo kakvo jest i da nije drukčije. Navedena rečenica nije prihvatljiva u našem jeziku, prihvatljivom postaje tek kada se *naprosto* zamijeni s odgovarajućom hrvatskoj riječju *jednostavno* – *To je jednostavno tako*. Rečenica nije promijenila svoje značenje, ali je promijenila jezik izricanja – od srpske rečenice, vrlo jednostavno i nimalo prosto, postala hrvatsko."

Ja sam u svojem jezičnome savjetniku *Pravilno govorim hrvatski 3* (2000.) obja-

snio samo riječ *prost* – 1. *jednostavan*, 2. i u hrv. *prost* (*vulgaran*) ili u primjeru: *Ti mi prosto dosađuješ*. – *Ti mi jednostavno dosađuješ*. Kako se u proteklome razdoblju upadljivo i učestalo nametnula riječ *naprosto*, onda sam u četvrtom izdanju svojega savjetnika (2004.) uvrstio i riječ *naprosto* predlažući za nju hrvatske zamjene: *jednostavno*, *zapravo*, *upravo*, *doista*.

Riječi *prosto* i *naprosto* nisam pronašao u našim ponajboljim jezičnim savjetodavnim knjigama: *Hrvatski naš svagda(š)nji*, *Hrvatski naš osebusni*, *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni* Stjepka Težaka, *Hrvatski jučer i danas* Stjepana Babića, *Jezični savjeti* Mile Mamića i *Govorimo hrvatski* skupine autora, ali tu je ne moramo ni očekivati jer to nisu abecedni jezični savjetnici.

Na kraju treba reći i nešto i o frazemima koje treba (ne)prihvatiti. Nije hrvatski – *gledati prostim okom* ili *crtati prostom rukom*, nego *gledati golim okom* i *crtati golom rukom*.

Dakle, današnja hrvatska književnojezična norma ne prihvaća riječ *prosto* u značenju *jednostavno*, nego samo u značenju *neprirođno*, *bezobrazno* (*vulgarno*) pa prema tome ne prihvaća ni riječ *naprosto* jer za nju ima više zamjena, kao što je rečeno.

Ilija Protuder

O NEKIM PROTUSLOVLJIMA U RJEČNIČKIM PRIRUČNICIMA

U knjizi *Hrvatski jučer i danas* Stjepana Babića nalazimo članak iz 1992. i u njemu ove riječi: "Nevolja je samo u tome što danas nemamo dobrih rječničkih priručnika ili bar nemamo takvih u koje bi ljudi zagledali s pouzdanjem" (str. 161.).

Odonda je hrvatski jezik dobio više priručnika, ali kao da navedena tvrdnja istak-